'n Oorlog met vele name – standpunte en realiteite oor “dié Oorlog”¹ (1899-1902) in Suid-Afrika

Elize S. van Eeden
Departement Geskiedenis
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
POTCHEFSTROOM
E-pos: gskesve@puknet.puk.ac.za

Abstract

The war with many names – viewpoints and realities regarding “the War” (1899-1902) in South Africa

This article mainly debates the name of the War. Foci which are discussed include the following:

- *Approaches to the concept of the war – semantically and historically*
- *The variety of names and viewpoints regarding the War*
- *Realities that should be considered.*

The author concludes her discussion by using semantic and historical realities, as discussed, to suggest a name for this War (on the eve of centenary celebrations) to do justice to this historical event.

1 Ter wille van 'n veelperspektiwiese bespreking van die benaming van die oorlog wat gedurende 1899-1902 op Suid-Afrikaanse bodem afgespeel het, sal die skrywer deurgaans na hierdie oorlog as *dié Oorlog* verwys. Hierdie gebruik is bloot om verwarring en persoonlike sentimente sover moontlik te vermy.

1. Inleiding, probleemstelling² en sentrale argument

Suid-Afrikaners, tientalle hooggeplaastes, naasbestaendes en belangstellendes in die buiteland herdenk binnekort die veelbesproke Oorlog wat in Oktober 1899 in Suid-Afrika uitgebreek het, 'n oorlog wat, op die duur, sowat twee jaar en sewe maande aangehou het (vgl. Davenport, 1991:198). Die regerings van Brittanje en die Boererepublieke (die Zuid-Afrikaansche Republiek en die Republiek van die Oranje-Vrystaat) in Suid-Afrika was die spil van die konflik. Dit is hierdie Regerings wat met hul optrede bepaal het dat 'n oorlog die enigste uitweg vir albei is, sowel as vir die mense wat hulle verteenwoordig (vgl. Liebenberg & Spies, 1993:8).

Soos wat jare na die beëindiging van dié Oorlog in Mei 1902 verloop het, is veelvuldige herinneringe oor dié Oorlog verder te boek gestel. Perspektiewe en sentimente oor dié Oorlog het sigbaar 'n baie noue verband gehad met skrywers se politieke assosiasies en/of persoonlike wedervaringe. Gevolglik was die fokus aanvanklik grotendeels op die eie kultuurgroep se rol in dié Oorlog. Die feit dat só 'n groep leiding geneem het in regeringsbesluite van die tyd, het as bykomende versterking gedien vir 'n latere eiegeregtige benadering en benaming van dié Oorlog.

Namate die hartseer, woede en vergelding oor die jare deels deur die tyd genees is, en nuwe politieke insigte tot stand gekom het, het meer standpunte rakende die naam van dié Oorlog ontwikkel. Die herontginning van dokumentasie vanuit andersoortige politieke agtergronde en sentimente het noodwendig gelei tot hervertolkings en bykomende perspektiewe.

Die naam van dié Oorlog is tot op hede nog nie krities ondersoek nie. Dit lyk asof 'n ieder en 'n elk maar self besluit het wat dit behoort genoem te word. Namate die dekades van die twintigste eeu aangestap het, is daar wel vanuit politieke-ideologiese sentimente voorkeur gegee aan bepaalde titels vir dié Oorlog. Die toenemende eis om en behoefte aan historiese korrektheid sedert die tagtigerjare in Suid-Afrika het skrywers "waaksamer" gemaak in hulle naamkeuse vir dié Oorlog. Voor dié periode was daar wel diegene wat nie veel erg gehad het aan die een of die ander naam nie, en dit bloot as wisselterm gebruik het. Dit is heel moontlik dat sommige skrywers hulle vandag nog dié vryheid veroorloof – waarmee op sigself sekerlik niks verkeerd is nie (vgl. Bristowe, 1997:8). Dit verklaar waarom so baie skrywers hulle sentiment oor 'n

2 I would like to thank all the friendly academics on the H-Safrica and H-Africa Network who responded to my request to participate in the discussion regarding the name of the 1899-1902 War. Your ideas and help were valuable. Hartlik dank ook aan die Ferdinand Postma-Biblioteekpersoneel van die PU vir CHO, sowel as dié van die Staatsbiblioteek in Pretoria, die Nasionale Argiefbewaarplek en mevrou Elsa Steyn van die Vrystaatse Universiteit vir ure se hulp met die soektog na bronne wat in hierdie artikel gebruik is. Dit word opreg waardeer

bepaalde naamkeuse vir dié Oorlog as vanselfsprekend beskou en nie omskryf nie. Tog bly daar vroe waarmee geworstel word (vgl. vroe van Serote soos in Cruywagen, 1998:5) en waaroor die Erfeniskomitee wat deur die Regering aangewys is, tot onlangs toe nog kop gekrap het (vgl. Mtshali, 1998:3). Uiteindelik is die benaming Anglo-Boereoorlog as geregistreerde benaming vir dié Oorlog bepaal (vgl. Joubert, 1999:7). Dit is te betwyfel of hierdie besluit werklik op wetenskaplik gegronde navorsing en indringende gesprekke gebaseer is.

Vroe wat in sodanige besprekings in ag geneem behoort te word, is die volgende:

- Is daar semanties en histories 'n gefokusde benadering tot die konsep “oorlog”, en riglyne oor die benaming vir oorloë?
- Watter naamgebruike bestaan wat heenwys na dié Oorlog? Is daar bepaalde standpunte ter sprake in die gebruik van elk van die onderskeie name vir dié Oorlog wat meer polities geïnspireer as histories-wetenskaplik gefundeerd is?

In hierdie artikel gaan ek dus die argument voer dat

- 'n semantiese en historiese ontleding van 'n gebeurtenis 'n insiggewende uitwerking mag hê op die naamkeuse vir sodanige gebeurtenis;
- 'n wetenskaplik gebalanseerde en verteenwoordigende historiese terugblik waardevolle inligting oor die naamgewing mag oplewer;
- regerings van 'n spesifieke tydperk (met politieke sentimente en al) uiteindelik 'n beslissende stem het in die bekragtiging van gebeure se name – ongeag of hulle eers dekades later die “gesprekspodium” daaroor betree.

Insigte wat uit hierdie bespreking voortvloei, kan moontlik as riglyn gesien word vir die oplossing van die voortslepende debat oor die naam van dié Oorlog.

2. 'n Semantiese en historiese benadering tot die konsep “oorlog”

2.1 Semanties

Dit wil voorkom asof bepaalde kriteria vir die naamgewing van plekke al ondersoek is en gereedlik beskikbaar is. Wanneer dit by naamgewing van gebeure kom, is die ondersoek vaer. Die semantiese betekenis van 'n woord soos “oorlog” moet ontleed word om vas te stel of daar hoegenaamd identifiseerbare kriteria is wat vir die naam van 'n oorlog aangewend kan word.

Algemeen verklarende woordeboeke op die Suid-Afrikaanse mark konsepsualiseer/ definieer 'n oorlog as "'n geveg met wapengeweld tussen volke of volksgroepe" (Odendal, 1988:788). Hierby voeg die *Oxford Dictionary* en *White's Political Dictionary* dat 'n oorlog sou kon wees 'n "strife ... especially between countries ..." (Hawkins, 1989:920; White, 1947:309) wat gewoonlik gepaard gaan met gewapende konflik (vgl. Van der Mandere *et al.*, 1949:339; Collins, 1993:550). Kotzé en Van Wyk (1986:113) voeg verder hierby dat die botsing sosiale groepe kan insluit.

Die kernelemente wat blyk uit in die bondige betekenisverklaring van "oorlog", is dat "oorlog" vorme van gewapende geweld verteenwoordig tussen volkere/lande, volksgroepe (verskillende groepe in een land) en gemeenskappe/families binne een groep/land.

Die redes/motiewe vir die uitbreek van sodanige oorlog is nie ter sake nie – ook nie in hierdie bespreking nie. Binne die raamwerk van die bespreking sou 'n beperkte rigtingwyser na die betekenis van "oorlog" wel omgeskakel kon word tot verdere indringende kriteriavrae, benewens die element wat reeds genoem is. Die volgende vrae kan geopper word:

- Is lande betrokke of groepe in 'n land?
- Na watter land/groep behoort 'n oorlog te verwys – die een wat die stryd fisies eerste begin het of albei (en meer), of die een binne wie se landsgrense/invloedsfeer dit plaasvind?
- Watter rol speel Jan Alleman, wat 'n oorlog meegemaak het, in die naamgewing daarvan?
- Watter rol speel regerings, wat oorloë begin, in naamgewing?

Die meeste van hierdie kriteriavrae kan oorsigtelik beantwoord word wanneer voorbeelde van oorloë uit die geskiedenis in die volgende afdelings bespreek word.

2.2 Histories

In die geskiedenis van die mensdom verwys oorlog nie net na wapengeweld tussen volkere of volksgroepe nie, hoewel daar uiteraard talle voorbeelde daarvan is. Oorloë tussen mense van dieselfde groep/familie, vanweë onderlinge verskille of magsug, is volop. Religieuse motiewe het ook heel dikwels tot die ontstaan van oorloë aanleiding gegee. Voorbeelde van oorloë wêreldwyd wat uit motiewe soos hierdie ontstaan het, kan die volgende wees:

- Die Puniese Oorloë (264-241 v.C. en 218-202 v.C.). Die Romeine en die Carthagers (wat vandag bekend staan as dele van Tunisië en Algerië in Afrika) het mekaar die stryd aangesê. Sug na mag was 'n belangrike rede

waarom die Romeine besluit het om die destyds welvarende handelstad Carthago van die Carthagers (as Puniërs bekend by die Romeine) af te neem.

- Die Oorlog van die Rose (1453-1461) waartydens oorlog gevoer is tussen twee stamlinies: Eduard III se familie, bekend as die Huis van York, en die Huis van Lancaster. Die Huis van York het 'n wit roos as familie-embleem gehad en die Huis van Lancaster 'n rooi roos.
- Die Dertigjarige Oorlog (1618-1648) waarby feitlik alle Europese state betrokke geraak het, maar wat hoofsaaklik op Duitse grondgebied plaasgevind het. Dit is 'n oorlog waarin Protestantse en Rooms-Katolieke godsdienstige sentimente 'n prominente rol gespeel het.
- Die Oostenrykse Opvolgingsoorlog (1740-1748) waarin Pruise en Oostenryk die stryd om oppergesag oor Duitsland op die gevegsfront uitgebaklei het.
- Die Amerikaanse Burgeroorlog (1861) tussen die burgers van die Noorde en Suide van die Unie van Amerika. Dit word beskou as een van die bitterste burgeroorloë in die geskiedenis van die mensdom. Verskillende perspektiewe op slawerny en die konfederasieproses het vyandskap meegebring.
- Die Russies-Japanse Oorlog (1904-1905) breek uit vanweë Rusland se betrokkenheid by en belangstelling in Mantsjoerye.
- Die Koreaanse Oorlog (1950-1953) en die Viëtnamese Oorlog (1965-1973). Hierdie oorloë is bekender as plaaslike burgeroorloë waarby lande buite die landsgrense nou betrokke geraak het (vgl. Esler, 1996:66-67, 160, 449, 461-462, 595, 676; Grant & Temperley, 1976:337-338; Kennis, 1982: 141-145, 186-187, 295-299, 327, 345, 353-354, 434, 439; Van Aswegen, 1980:38-42).

Die benaming van oorloë wat in Suid-Afrika afgespeel het, volg merendeels dieselfde patroon as dié in die buiteland. Daar is onder meer verwysings na plekke (bv. die Oosgrensoorlog), groepe (bv. die Basotho-oorlog), meer as een party (bv. die Anglo-Zulu-oorlog), en dan ook veral verwysings na individue (bv. die Malaboch-oorlog, Sekhukhune-oorlog en Bambatha-rebellie). Groepe het heel dikwels die naam van 'n stamleier gedra; vandaar dié neiging (bv. die Mapoch-oorlog teen die Pedi-boorlinggroep van Mabhogo). Wat wel ook in gedagte gehou behoort te word, is dat die meeste van hierdie benamings vanuit 'n Eurosentryse perspektief gegee is. Naamverwysings na groepe en individue is 'n refleksie op die "vyand" vanuit 'n blanksentryse perspektief soos gedurende die 17de tot 19de eeu in Suid-Afrika (vgl. Davenport, 1991:134-139, 144-154, 497).

Om dus terug te keer na die kriteriavrae gestel in afdeling 2.1, kan in die lig van die bestaande beskikbare historiese inligting geredeneer word dat die verwysing

na lande/vernaamste groepe wat betrokke is, by uitstek voorkeur geniet in die benaming van 'n oorlog. Waar oorloë neig om 'n groter groep by sodanige oorlog te betrek, word die bodem waarop sodanige oorlog plaasvind die fokuspunt in naamgewing. Dikwels is die blote verwysing na jaartalle ter sprake. Alhoewel 'n groter groep rolspelers dikwels by 'n oorlog betrek word, word daar nie noodwendig aan almal erkenning verleen by die naamgewing daarvan nie. Die land/mense/groep teen wie en/of binne wie se magsfeer of lands-/gebiedsgrense geveg word, is baie prominent in die naamgewing van oorloë. Daar sou konnotasies geheg kan word aan 'n bepaalde groep wie se naam met 'n oorlog verbind word (dink maar aan die Puniese Oorlog waarna verwys is, sowel as etlike oorloë in Suid-Afrika). Vrae wat egter tereg vanuit hierdie neiging ontstaan, is die volgende:

- Watter party/groep inspireer en/of domineer die naamgewing van die oorlogsgebeure (van die begin van sodanige oorlog tot selfs jare daarna)?
- Behoort daar 'n hervertolking/herbenaming te wees indien slegs een van die strydende partye oënskynlik in die naamgewing van 'n oorlog vermeld word?
- Is dit aanvaarbaar dat albei partye elk hul eie naamgewings aan 'n bepaalde oorlog verbind om daarmee hulle persepsies daarvan te beklemtoon? (Een en ander hieroor word in die voorstel ten opsigte van naamgewing van 'n oorlog later in dié afdeling aangeraak).

Jan Alleman (die algemene publiek) en meningsvormers (joernaliste, skrywers binne 'n veelvoud dissiplines) uit die tyd of kort na sodanige oorlog, speel beslis 'n rol in die naamgewing van 'n oorlog. Wat egter insiggewend is, is dat daar nie noodwendig sperdatums blyk te bestaan vir naamgewing soos in die geval van dié Oorlog nie.

Regerings wat betrokke is by oorloë blyk nie 'n direkte rol te speel in die naam wat uiteindelik aan 'n oorlog toegeken word nie. Hulle rol/invloed is eerder indirek, via 'n bepaalde ideologiese raamwerk of gefokusde finansiële hulp vir navorsing/idees wat in ooreenstemming is met hulle politieke sentiment ensameer. Daarby moet gesê word dat hierdie vorm van beïnvloeding nie noodwendig gedurende 'n oorlog vorm aanneem nie, maar heel dikwels daarna aan die orde is. Derhalwe is dit nie vreemd dat meningsvormers wel deur regerings sentimente beïnvloed kan word nie. Ook hiervan is dié Oorlog 'n sprekende voorbeeld.

Om dus kortweg op die eerste vraag van die bespreking te reageer, kan gesê word dat daar semanties en histories wel enkele riglyne vir die benaming van 'n oorlog bestaan wat in hierdie bespreking as kriteria benut kan word. Hoewel 'n diepergaande studie oor motiewe vir die benamings van oorloë meer insig mag

bring, kan historiese benaderings en opmerkings soos reeds uitgewys is, as riglyn vir besprekings oor oorlogsbenamings dien.

Met inagneming van die semantiese en historiese betekenis van “oorlog” blyk die aangewese gedefinieerde benadering in die benaming van ’n oorlog die volgende te wees:

- Tydgenote daarvan se deelname/betrokkenheid behoort erken te word.
- Polities-ideologiese sentimente wat ’n groep se deelname aan ’n oorlog bo dié van die ander party stel, behoort vermy te word.
- Benaminge wat tydens en kort na ’n oorlog gevestig is, behoort in ’n finale seleksie voorkeur te geniet, aangesien dit primêr die gees van die tyd verteenwoordig; hulle kan ook histories as meer wetenskaplik gefundeerd (primêre oorsprong van navorsingsmateriaal) geag word as latere benaminge.
- Regerings aan bewind behoort nie hul gesag te misbruik om ’n bepaalde naamgewing op die een of ander wyse te koester of te idealiseer nie, maar behoort eerder arbitrerend tussen groepe met verskillende sentimente oor benaminge op te tree.
- Betrokke partye/groepe/lande behoort die reg te hê op die benaming van ’n oorlog uit hoofde van hul persepsie maar sodanige benaming behoort nie as algemeen geldend beskou te word nie.

In die lig van hierdie definisiekriteria vir die naamgewing van ’n oorlog is die volgende afdelings oor dié Oorlog ter sprake:

3. Benaminge vir “dié Oorlog”, 1899-1902: persepsies en standpunte

Dié Oorlog van 1899 tot 1902 op Suid-Afrikaanse bodem het ’n hele paar name opgelewer – sommige weerspieël ’n besliste persepsie, maar ander is slegs vaagweg gedefinieer. Hieronder tel:

3.1 Die Oorlog (The War)

Dit wil voorkom of hierdie gebruiksvorm algemeen deur joernaliste gebruik is gedurende dié Oorlog van 1899-1902 (vgl. *The Cape Argus*, Oct. 1899; *The Natal Witness*, Oct 1899; *The Natal Mercury*, Dec. 1899)³. Die koerant *The Star*

3 Liebenberg en Spies (1993:30) noem dit dat die *The Argus*-koerante ook beheer gehad het oor die *Cape Argus* – om daarmee ’n sterk standpunt deur te gee ten gunste van imperialisme en kapitalisme. Verder word genoem dat koerante soos die *The Natal Mercury* en *The Natal*

(June 1900) verwys bloot na enige nuus van dié Oorlog as “War News”. Ook die Hollands-Afrikaanse koerant, *De Afrikaanse Patriot* (26 Okt. 1899-7 Jun. 1900) verwys na dié Oorlog as “Di Oorlog”. By tye word hierdie benaming afgewissel, of gelyklopend gebruik, met “Di Transvaalse Krisis”. ’n Streekskoerant van Johannesburg soos die *Standard & Diggers News* (vgl. 22 Feb. 1900:7) handhaaf ’n neutrale aanslag, soos ander meer bekende koerante in Suid-Afrika, deur bloot in sy gereelde nuuskolom oor dié Oorlog die titel “War Intelligence” te gebruik (kyk koerantknipsel-inlas ter illustrasie).

Voorbeelde van berigte oor dié Oorlog van 1899-1902

Witness onafhanklike koerante was en derhalwe ander perspektiewe gehuldig het. Tog is dit insiggewend dat, wanneer daar na beriggewing oor dié Oorlog gekyk word, geeneen van dié koerante hulle uitermate geassosieer het met die een of ander groep betrokke in dié Oorlog nie. Dit geld ook die naamgewing van dié Oorlog

Die gebruik van 'n neutrale term soos *die Oorlog* is glad nie vreemd nie. Midde in die proses van 'n gebeure, soos die uitbreek van 'n oorlog, bestaan die neiging om bloot op 'n neutrale wyse daarna te verwys. Dit blyk veral die geval te wees as dit op eie bodem geskied, maar dit is nie noodwendig in die reël so nie. In albei wêreldoorloë het sommige van die Suid-Afrikaanse koerante (bv. *De Nattalse Afrikaner*, 1914, 1941-1942; *Sunday Tribune*, 1939-1945; *Daily News*, 1939) ook na hierdie oorloë in onderskeidelik 1914-1918 en 1939-1945 verwys as "The War". Met indringender navorsing oor ander bekende oorloë, mag hierdie selfde tendens van hulle waar wees.

Benewens joernalistieke verslae het min ander Suid-Afrikaanse skrywers/digters dié Oorlog tydens en kort na afloop daarvan 'n neutraal-gefokusde benaming soos "Die Oorlog" gegee (vgl. Fick, 1925; De la Rey, 1903). Laasgenoemde se werk is wel getiteld *Mijne omzwervingen en beproevingen gedurende den oorlog: herinneringen*. Weliswaar is die uitwerking van dié Oorlog op die betrokkenes meer deur digters van daardie jare, soos Jan F.E. Celliers en C. Louis Leipoldt, aangeraak. Celliers se "Dis al" en "Die kampsuster", en Leipoldt se "In die konsentrasiekamp"; "Die ou blikkie" en "Aan 'n seepkissie" (Pienaar, 1929:11, 51-52) herinner lesers eerder aan die emosionele sy van dié Oorlog met sy onvergetlike lewensverlies. Al hierdie gedigte is geskryf vanuit die invalshoek van 'n blanke Afrikaner. Daar is ook Engelse en anderstalige digters wat sommige van hulle gedigte oor dié Oorlog vanuit 'n Afrikaner-invalshoek geskryf het (vgl. Warwick, 1980:305-314). Die fokus neig egter eerder op mense te wees as op die naam van dié Oorlog.

'n Afrikaanse volksliedjie wat wel ook na dié Oorlog in sy neutrale vorm verwys, is "Sarie Marais".⁴ Die heel eerste versreëls lui:

My Sarie Marais is so ver van my hart
Maar 'k hoop om haar weer te sien
Sy het in die wyk van die Mooirivier [Potchefstroom-distrik] gewoon
Nog voor dié Oorlog het begin ... (my beklemtoning – EsvE)

In die Engelse musiekskat is daar H.D. Rawnsley se "Ballads of the War" (Rarwick, 1980:304).

Sommige skrywers van artikels het wel ook na dié Oorlog as "Die Oorlog" verwys. 'n Verdere onderskeid is gemaak deurdat hulle ook na Suid-Afrika in die benaming van hul werk verwys. Dink maar aan Leo Amery (1906) se redaksionele werk van sewe dele, getitel *The Times History of The War in South*

4 Die "Sarie Marais"-volksliedjie se skepper is anoniem. Dit is wel bekend dat hierdie liedjie getoonset is op die wysie van die Amerikaanse liedjie "Ellie Rhee". Dit is 'n gedig wat tydens dié Oorlog geskryf is (Albertyn, 1976:633).

Africa, 1899-1902. Verder ook die geredigeerde publikasie van agt dele deur Maurice en andere (1906-1910) met die titel *History of the War in South Africa*. In vele opsigte behoort hierdie benamings, sowel as die byvoeging van die alomgebruikte, meer neutrale, *Die Oorlog/The War*, gesien te word as voorlopers in die gebruik van die benaming "Die Suid-Afrikaanse Oorlog/The South African War" waaraan 'n tydsduur gekoppel is (kyk later in hierdie bespreking).

3.2 Die Boereoorlog (The Boer War)

Die bekende Britse skrywer Thomas Pakenham (1979) voel hom op sy gemak met die gebruik van "Boer War" as titel vir dié Oorlog. Dit is ook 'n benaming wat gebruik word in etlike navorsingsmanuskripte en populêre publikasies (vgl. Moen, 1997:5; Stone, 1985; Goulart, 1982; Ashman, 1972; Auld, 1970; Sweig, 1957; Fergusson, 1937; Campbell, 1908; Danes, 1901). 'n Enkele werk is raakgeloop wat selfs die eerste oorlog (1877-1881) tussen "Boer" en "Brit" as hoofrolspelers benoem het as *The First Boer War* (Van Jaarsveld, 1974:67).

Die gebruik van "Boer War" is meer in Engels en in Engelse internasionale skrywerskringe bekend as wat dit in die Afrikaanse (Laubscher, 1995) vorm die geval is. Baie mense beskou "Boer War" as 'n term wat gebruik is deur die Hollandse burgers (vgl. resensie oor Rijkens, 1989:60-62) die Britse burgers (vgl. Hobhouse, 1984), en in Britse regeringskringe (vgl. Van Schoor, 1998; MacKenzie, 1989:48) in die tyd van dié Oorlog (vgl. Wessels, 1987:1). Hieronder tel Von Bruchhausen se werk (1899) sowel as dié van Whigham (1900) en White (1899). In sommige bronne is die periode van dié Oorlog bygevoeg, terwyl ander daarna verwys as "The Great Boer War" en "The Second Boer War" (gebaseer op Kovsi-War-databasis).

Ook binne die digkuns en musiek is die benaming *Boereoorlog* te vind. William Plomer se gedig "The Boer War" (Brown, 1975:266) is een van die enkeles in die digkuns waarin 'n pertinente benaming vir dié Oorlog gegee is. Hierdie beleving van dié Oorlog in Plomer se gedig is vanuit die perspektief van 'n vader van een van die Engelse soldate (Brown, 1975:266). Soos in Celliers en Leipoldt se gedigte oor dié Oorlog is daar smart en emosie oor die dood van sy seun op die slagveld terwille van sogenaamde "volk en vaderland". Dan is daar ook die musiekkomposisie "Les Boers" wat onder meer gebaseer is op Montoya se epiese gedigte en Jules Mulder se musiek oor fasette van dié Oorlog (Troskie, 1991:127-142). Die fokus is dus op die Boere in dié Oorlog.

'n Diepgaande soektog behoort heel waarskynlik ook ander buitelandse bronne op te lewer wat nie noodwendig in Engels geskryf is nie maar ook in ander tale na "The Boer War" verwys. Davidson en Filatova vermeld in een van hulle artikels oor die Russiese rol in dié Oorlog voorbeelde van werke in Russies met dié titel. Hieronder tel die Russiese soldaat M.A. Zigern-Korn se manuskrip

Voina burskaia [die Boereoorlog] wat reeds in 1900 geskryf is (Davidson & Filatova, 1998:61). Ander voorbeelde is die werk van Pelletier (1988:19-30) en Troskie (1991:11).

M.C.E. van Schoor (Mei 1998) voel ongemaklik oor die term “Boer War”, aangesien dié naam die indruk wek dat, soos hy dit stel, “die Boere vir die oorlog verantwoordelik was”. Vergelyk byvoorbeeld sommige tydskrifte in Engeland soos die *Black Woods Magazine* en die *Quarterly Review* wat gedurende dié Oorlog na die stryd in Suid-Afrika verwys het as die “Boer War”. Individue se gebruik van “Boer War”, soos Appleton (1901) en Biggar (1899), is enkeles van ’n indrukwekkende lys publikasies met die titel “Boer War” (kyk Kovsi-War-databasis oor dié Oorlog). Terselfdertyd erken Van Schoor egter dat in sommige van die vroegste werke in Nederlands deur Boeregeneraals of Afrikaner-simpatiseerders die betiteling *Boeren-Oorlog* ook soms gebruik word.

Nogtans is Van Schoor daarvan oortuig dat die blanke Afrikanerkomponent wat aan dié Oorlog meegedoen het, geensins erg het aan die naam “Boereoorlog” nie. Feit bly egter dat nie almal noodwendig daarin ’n negatiewe verbintenis gesien het nie en heelwat skrywers in Afrikaans, Engels en ander tale dit nou nog gebruik as benaming, en/of oënskynlik as ’n verkorting van “Anglo-Boereoorlog” (vgl. Anon., 1998:9; Cruywagen, 1998:7; Fick, 1925:64). Die “Puniese Oorloë” waarna vroeër verwys is, val ook tipies in hierdie kategorie. Dit was klaarblyklik die Romeine wat hierdie oorloë met die Carthagers die Puniese Oorloë genoem het. In sekere opsigte sou dit ook as eensydig en negatief jeens die Carthagers gesien kon word. Vanweë die tydruimtelike verwyderdheid daarvan pla hierdie benaming waarskynlik nie. Dit sou interessant wees om te verneem wat die Algeriërs vandag oor dié destydse oorlogsbenaming te sê het. Die gebruik van “Boer War” as benaming blyk tans nog besonder gewild te wees – te oordeel aan ’n opname van artikelpublikasies wat in die tagtiger- en negentigerjare verskyn het (kyk ook afdeling 5 en Kovsi-War-databasis).

3.3 Die Engelse Oorlog (The English War)

Smith (1996:6) meen dat hierdie benaming vandag veral deur die Boer [Afrikaanstalige Afrikaner] gebruik word, naas die naam “Tweede Vryheidsoorlog”. Dit is onseker wie volgens hom vandag binne hierdie kategorie tuishoort. Dit is wel moontlik dat enkele mense (Afrikaans- en Engelstaliges) gedurende dié Oorlog daarna as die *Engelse Oorlog* kon verwys het (vgl. McKenzie, 1900; Rocher, 1903), hoewel Van Schoor (1998) van oordeel is dat hierdie vorm van verwysing na dié Oorlog eers in die dertigerjare aan die orde was. Die lewendige kultuuraksies (Groot Trek-Eeufeesvierings, stigting van Ossewa-Brandwag ens.) van dié tyd (vgl. Davenport, 1991:290-295, 299-306) dien as verklaring vir die skynbare neiging om met dié vorm van naamgewing, aldus Van Schoor, “bewustelik die blaam op Britse imperialiste te plaas vir wat

hulle die Republieke aangedoen het". Tog is die verwysing na dié Oorlog as die Engelse Oorlog feitlik nie te vind in algemene en selfs gefokusde historiese werke deur Suid-Afrikaners oor hierdie periode in Suid-Afrika nie. Die werk van Reitz (1929) is die oudste wat opgespoor kon word, gevolg deur Meyer (1952) en Gronum (1972) se publikasies.

3.4 Die Tweede Vryheidsoorlog

In teenstelling met die benaming "Engelse Oorlog" is die verwysing na dié Oorlog as die "Tweede Vryheidsoorlog" eers vanaf die twintigerjare in gebruik (vgl. Fick, 1925:Voorwoord; Scholtz, 1939; Strydom, 1937). Fick se debatteerbare subtitel van die publikasie "Stemme uit die vrouekampe" lui: "gedurende die Tweede Vryheids Oorlog tussen Boer en Brit van 1899 tot 1902". Staatshistorikus en kundige oor dié Oorlog, J.H. Breytenbach, kan allerweë beskou word as die bekendste skrywer wat die term "Tweede Vryheidsoorlog" gebruik. Wat hy dan ook as 'n reekswerk gepubliseer het, is deur die Regering van destyds befonds (Breytenbach, 1978:ix-x). In ander Afrikaanse navorsingsgerigte publikasies word die "Tweede Vryheidsoorlog" ook as benaming gebruik (vgl. Broos, 1943). Dit is insiggewend dat die meeste van hierdie publikasies wat na dié Oorlog as die Tweede Vryheidsoorlog verwys, uit die veertiger-, vyftiger-, sestiger- en sewentigerjare dateer (vgl. Esterhuizen, 1952; Strauss, 1965).

Teen 1987 het enkele navorsingspublikasies nog verskyn met "Die Tweede Vryheidsoorlog" in hulle titels (vgl. Wessels, 1987:26-31). Die emosionele geladenheid van hierdie term het reeds in die dertigerjare sy groepie teenstanders gehad (Van Schoor, 1998). In die jongste debat oor die wyse waarop dié Oorlog herdenk moet word, is hierdie benaming opnuut vertroetel. Etlike menings hieroor wat in koerante verskyn het, assosieer hulle met die benaming Tweede Vryheidsoorlog (vgl. Du Toit, 1997:17; Wiese, 1997:27; Anon., 1998c: 13; Huggett, 1998:7). Ideologies-gefokusde koerante blyk tans nog geneig te wees om voorkeur te gee aan dié benaming (vgl. die reeds vermelde berigte in *Die Afrikaner* en *Die Patriot*; Anon., 1998c).

3.5 Die Driejarige Oorlog (The Three Years' War)

In "Stemme uit die Vrouekampe" is die herinneringe van vroue te boek gestel. Met enkele uitsonderings verwys almal na die Oorlog as die "Driejarige Oorlog" (Fick, 1925:85, 94), terwyl enkele vroue daarna verwys as die Boereoorlog en as die "Laaste Oorlog" (Fick, 1925:58;64). Insiggewend is dat nie een van die persone in Fick (1925) se publikasie dié Oorlog in die besonder aan "Boer" of "Brit" koppel nie. As daar in ag geneem word dat Fick se publikasie eers in 1925 verskyn het en oud-konsentrasiekampgevangenes twee dekades later eers hul herinneringe opgeteken het, maak dit die verwysing na dié Oorlog as die Driejarige Oorlog des te meer insiggewend. (Ironies genoeg verwys hy, soos

reeds genoem in die subtitel van sy werk, eerder daarna as die Tweede Vryheidsoorlog. Selfs Boer en Brit is bygevoeg.)

Waarskynlik was die betrokkenes/rolspelers midde in dié Oorlog meer gerig op die periode van dié Oorlog wat hulle geraak het as op die rolspelers met wie hulle in ieder geval bekend was. Polities-ideologiese emosies, 'n dekade later, het meegewerk tot nuwe benamings vir dié Oorlog. Hieronder tel die Tweede Vryheidsoorlog en die Engelse Oorlog (soos reeds genoem).

Van Schoor (1998) beskou die benaming “Driejarige Oorlog” egter as histories onaantasbaar en minder uitsluitend of emosiebelaaier as die “Tweede Vryheidsoorlog”. Die verwysing na dié Oorlog as “Die Driejarige Oorlog” volg in wese ook dieselfde benadering as wat met die benaming van “Die Dertigjarige Oorlog” in Europa gevolg is. Hierdie Oorlog het ook meer rolspelers (en belange) ingesluit, al is die stryd op Duitse bodem gevoer. Die gebruik van hierdie vorm van benaming het, te oordeel aan die aantal publikasies waarin die “Driejarige oorlog” as titel gebruik word, nooit op dreef gekom nie. Dit is wel reeds ten tyde en kort na dié Oorlog in werke opgemerk; vergelyk byvoorbeeld De Wet (1902). Na die eerste drie dekades van die twintigste eeu is die benaming nog net in enkele werke opgemerk. 'n Waarskynlik rede hiervoor is die blootstelling aan nuwe benamings met 'n skerper ideologiese inslag.

3.6 Die Anglo-Boereoorlog (The Anglo-Boer War)

Sommige skrywers beskou die “tweede” Anglo-Boereoorlog bloot as 'n voortsetting of opvolging van die “eerste” Anglo-Boereoorlog (1877-1881), met laasgenoemde as hoofsaaklik 'n oorlog tussen die Britse regering en die ZAR [Transvaal] (vergelyk Joubert, 1999:7). Dié benaming wys heen na die Boer [Afrikaner] en die Brit [Britse Regering] (vgl. Smith, 1996:6; Davenport, 1991:179-180, 191-200; Changuion, 1999:108). Dit blyk dat etlike Afrikaanse en Engelstalige historici, soos Davenport, hierdie benaming verkies (vgl. ook Pretorius, 1991:13-25; Bridges, 1982; Kennis, 1982:392-393; Macnab, 1981; Maphalala, 1979; Siwundhla, 1977; Botha, 1967). Van Schoor (1998) meen dat hierdie benaming by die Suid-Afrikaanse Argiefdiens, die Oorlogsmuseum van die Boererepublieke en die Suid-Afrikaanse Akademie histories só sterk staan dat die naam eintlik nie eers verdediging regverdig nie. Op sy beurt redeneer J. Maphalala dat hierdie naam (en spesifiek nie die benaming Suid-Afrikaanse Oorlog nie), die enigste aanvegbare benaming vir dié Oorlog kan wees, aangesien – in sy woorde gestel – : “ ... there was no South Africa at that time. Two independent Boer Republics were fighting against Britain. Also African people had no franchise and were not even citizens of South Africa ...” (Maphalala, 1999). Of Maphalala se standpunt dat daar “geen Suid-Afrika” was nie kritici tevrede sal stel, is te betwyfel (vgl. byvoorbeeld afdeling 3.7 waarin na sommige van die heel vroegste bronne se betitelings verwys is asook dagblaaie se benadering). Eweneens geld dit vir Maphalala se standpunt oor die

“geen regte” wat swart mense geniet het. Dit blyk dat sommige akademici en Jan Alleman, soos Maphalala, die persepsie toegedaan is dat die gebruik van die benaming “Suid-Afrikaanse Oorlog” veral daarop gerig is om swart deelname te akkommodeer. In afdeling 3.7 en die illustrasie oor “voorbeelde van rolspelers” sal die leser opmerk dat dit in die naamgebruik vir sommige mense oënskynlik om veel meer gaan as net swart deelname.

Dat die benaming “Anglo-Boereoorlog” onder akademici gewild is, word nie betwyfel nie. In ’n opname van artikels/boeke gedurende die tagtiger- en negentigerjare met dié benaming, skyn dit die ander benamings vir dié Oorlog ver te oortref. Daarby moet egter ook gesê word dat dié bepaling “histories sterk staan”, aldus van Schoor, eers akademies vanaf die sewentigerjare blyk te geld (vgl. Wessels, 1987:26-31 en Kovsi-databasis). Of instansies se standpunt oor welke naamgewing, wat merendeels indirek ’n uitloper is van gangbare regeringsbehoefte (soos in die geval van dié Oorlog), ter sake is, is debatteerbaar.

Benewens die opvolging van dié verwysing na die Tweede Anglo-Boereoorlog (vgl. Wulfsohn, 1989:39), beskou sommige akademici (nasionaal en internasionaal) sowel as Jan Alleman tans dié term ook as die neutraalste van almal, aangesien die partye wat vermeld word, diegene is wat hoofsaaklik betrokke was by die oorlogsverklaring (vgl. Verner, 1998; Anon., 1998b:2; Nieuwoudt, 1998: 6; Versfeld, 1998:12; Scholtz, 1998:19; Farquharson, 1997:25; De Kersauson, 1993:121) en dié Oorlog self. Michael Barthrop (1988) gebruik die naam Anglo-Boereoorlog in die titel van sy boek só: “The Anglo-Boer War 1895-1902”. Hy bespreek ses botsings, onder meer die Slagtersnek-rebellie, skermutselings gedurende 1838-1848 en in 1880-1881.

Soos die benaming Tweede Vryheidsoorlog was “Tweede Anglo-Boereoorlog” nie algemeen gebruiklik in die loop van dié Oorlog nie maar in ’n ander vorm. Vergelyk byvoorbeeld Bell (1899) se *Boer-English War* (vanuit ’n Amerikaanse perspektief beskou), sowel as die publikasie van Beck (1900) en Clare (1900). Generaal De Wet se *De strijd tusschen Boer en Brit* (1903) is waarskynlik een van die vroegste naamgewings wat wys op die latere Anglo-Boereoorlog as benaming vir dié Oorlog. Hopkins en Halstead (1900) verwys ook in sy werk oor dié Oorlog daarna as “South Africa and the Boer-British War”. In baie opsigte is hierdie benaming van dié Oorlog soortgelyk aan baie ander oorloë wat in die wêreld plaasgevind het, omdat dit die vernaamste lande/rolspelers aandui. In byvoorbeeld die reeds vermelde Russies-Japanse Oorlog is dieselfde benadering gevolg.

3.7 Die Suid-Afrikaanse Oorlog (The South African War)

Hierdie titel as ’n verwysing na dié Oorlog kan beskou word as een van die oudste toevoegings tot die reeds bestaande gefokusde benamings. Die rede

hiervoor is dat dagbladskrywers, soos vroeër vermeld, en andere reeds met die aanvang van en gedurende dié Oorlog daarna verwys het as 'n oorlog wat in Suid-Afrika afgespeel en Suid-Afrikaners betrek het. Ander skrywers tydens en gedurende die eerste dekades na dié Oorlog het hulle ook met hierdie benaming vereenselwig (vgl. Great Britain War Office, 1906-1910; Boltman, 1943). Die titel van die Nederlander Penning (1901) se publikasie oor die Oorlog, getitel *De oorlog in Zuid-Afrika: de strijd tussen Engeland en de verbonden Boeren-Republieken Transvaal en Oranje-Vrijstaat, in zijn verloop geschetst, I-III*, rig ook die leser onder meer op die "Oorlog in Suid-Afrika".

Binne joernalistieke kringe was dit die *The Natal Witness* (7 Oct. 1899:10) wat in dieselfde maand waarin dié Oorlog begin het, in 'n kolom getiteld "If war comes", melding gemaak het van "The South African War". Trouens, dit is die eerste skriftelike spore wat raakgeloop is vir hierdie benaming vir dié Oorlog. Ironies genoeg, het *The Natal Witness* (14 Oct. 1899:4), toe dié Oorlog eers 'n aanvang geneem het, verkies om met die meer neutrale "The War" te volstaan. Na Leo Amery se werk via die koerant *The Times* se berigging is reeds verwys as 'n tipiese voorbeeld waar dié Oorlog 'n naam gekry het, op grond van die feit dat dit in Suid-Afrika afspeel, en almal binne sy grense betrek het (vgl. ook Warwick, 1983:4). Hierdie benaming sou dus kwalik beskou kon word as die "jongste nuk onder Engelsprekende historici" (aldus Van Schoor, 1998), aangesien "Die Suid-Afrikaanse Oorlog", baie vroeg gebruik is en kennelik nie as die jongste naamstoevoeging vir dié Oorlog beskou kan word nie.

Die tussentrede van ideologiese sentimente, soos uitgewys, het dekades lank só sterk gefigureer dat hierdie benaming verdwerg is en sedert die tagtigerjare opnuut "ontdek" is as 'n sogenaamd "moderne" neiging. Etlike "moderne" (aldus Pretorius, 1991:15) skrywers uit verskeie taalgroepe assosieer hulle met die naam "The South African War" of "The War of South Africa" (vgl. Davidson & Filatova, 1998:47; Porter, 1980:1; Smith, 1996:1; Cuthbertson, 1986; Mohlamme, 1985; Warwick, 1983; Flynn, 1970). Davidson en Filatova (1998:47) vermeld in hulle skrywe 'n paar voorbeelde van ander talige werke wat hierdie benaming gebruik. Vergelyk byvoorbeeld A. von Muller sowel as M. von Faller se werk, albei getiteld *Der Krieg in Süd-Afrika*. Dit is egter te betwyfel of almal presies dieselfde motivering vir hulle benaming "South African War" sou gee. Vir sommige (ook kritici daarvan) mag hierdie benaming meer gaan om die verskeidenheid rolspelers (rasgekoppeld) as dat Suid-Afrika as land in die spervuur was (vgl. Anon., 1997:3; Maphalala, 1999) en/of dié Oorlog op Suid-Afrikaanse bodem geveg is. Vir ander mag die benaming te veel "klink" na 'n burgeroorlog.

Pretorius (1991:15) is van mening dat die naam "Die Suid-Afrikaanse Oorlog" (The South African War) daarmee te doen het dat daar die afgelope twee tot drie dekades verruiming ingetree het in die navorsingsmateriaal wat beskikbaar

gestel is. Die feit dat sosiale aspekte, volgens hom, meer aandag begin kry het, het daartoe gelei dat 'n totaliteitsidee oor dié Oorlog ontwikkel het – vandaar die benaming "The South African War". Smith (1996:6) sluit ook hierby aan, maar verbind dit, soos hy dit stel, direk met die rasse-uitsluiting vanweë die "van bo gesien"- benadering wat in die verlede gevolg is. Hy stel dit verder dat:

Recent work has demonstrated what a gross simplification it is to view this war as a struggle between two monolithic populations: Boer versus British. Neither the Boer nor the British at the time were monolithic; and this was no clear-cut 'war between the races' much as nationalistic interpreters then and since have sought to claim as such ...

Wat verder insiggewend mag wees, is dat die einste Smith (1984), na wie verwys is as voorbeeld, enkele jare voor sy 1996-publikasie 'n artikel vir *History Today* geskryf het, getitel "Reading History: the Boer War". Of hy sedertdien gemeen het dat Suid-Afrikaners dit as die "South African War" moet reken en die Britse burger dit as "The Boer War", is onseker. Dit mag ook wees dat hy dit óf bloot as wisselterm gebruik óf dat hy gedurende die negentigerjare tot ander "insigte" gekom het.

Daar is ook kundiges vanuit ander taalgroepe wat hulle met dié "South African War"-titel vir dié Oorlog vereenselwig (vgl. Liebenberg & Spies, 1993:3-20). Op sy beurt verwys Bill Nasson na dié Oorlog as "South Africa's Great War, 1899-1902" (Nasson, 1995). Die benaming "Suid-Afrikaanse Oorlog"/"South African War" het eers in die negentigerjare daadwerklik inslag gevind.⁵

3.8 Ander benamings vir dié Oorlog

Ander benaminge vir dié Oorlog, waarvan sommige nou aansluit by reeds bestaande benaminge, is The Transvaal War (Warwick, 1980:304); The Great Boer War; The Gentleman's War en The Anglo-Boer (Coloured) War (Anon., 1988:8-9). Dit sluit waarskynlik nie al die name in wat in die volksmond vir dié Oorlog bestaan het nie. Sover bekend, was daar sommige wat na dié Oorlog verwys het as die Oorlog van die Republieke,⁶ sowel as "De verdedigers van de onafhankelijkheid der Zuid-Afrikaansche Republieken".⁷

5 Uitspraak gegrond op 'n opname van artikels/boekpublikasies en die werk van A. Wessels (1987).

6 Die inligting is hoofsaaklik gebaseer op afleidings gemaak van die Kovsi-databasis. Dit wil voorkom asof laasgenoemde verwysing merendeels deur die Natalse en Kaapse Koloniste gebruik is.

7 Kyk Nasionale Argiefbewaarplek, Pretoria, Band A1179: Spoelstra-versameling waarin 'n 1899-Publikasie met twee liedere voorkom, opgedra aan die Republikeinse stryd.

'n Interessante kombinasie as titel is Warwick (1980) se toutologiese verwysing na dié Oorlog as "The South African War: The Anglo Boer War 1899-1902". Hy was kennelik, vanweë die meningsverskil oor die benaming ten opsigte van dié Oorlog, onseker vir wie hy moontlik sou aanstoot gee met die gebruik van slegs die een of die ander. In sy publikasie van 1983, getiteld *Black People and the South African War, 1899-1902*, is sy naamskeuse meer direk. Dié meer "waaksame" benadering geld ook vir die floueriige "Anglo-Boer (Coloured) War"-poging wat meer 'n politieke-ideologies geïnspireerde vorm van naamgewing blyk te wees.

4. Slotbeskouing

In aansluiting by die tweede probleemvraag in afdeling 1 kan beweer word dat daar minstens sewe name vir dié Oorlog bestaan wat 'n redelike tot beperkte aanhang geniet. Nie almal voldoen semanties en selfs histories aan die vereistes vir die algemene gebruik daarvan nie (vergelyk elk byvoorbeeld met die kriteria gestel in afdeling 2.2 vir die naamgewing van 'n oorlog).

Die gebruik van *Die Oorlog* (The War) is weliswaar 'n benaming wat regdeur dié Oorlog gebruik is met sigbaar neutrale motiewe. Dit was egter te algemeen om as spesifieke naam vir dié Oorlog in geskiedskrywing te dien. 'n Sigbare bewys hiervan is die spontane verdwyning daarvan as benaming na dié Oorlog.

Sekerlik die vernaamste punt van kritiek teen die benaming *Boereoorlog* (Boer War) is dat dit slegs een groep verteenwoordig. Die oorsprong daarvan dateer wel uit die tyd gedurende dié Oorlog. Dit is opvallend 'n benaming wat veral in internasionale skrywerskringe gebruik is. Op grond van die titels van publikasies is dit duidelik dat die gebruik van hierdie benaming allermens as oorwegend negatief teenoor die "Boer" gereken kan word. Hierdie benaming is ook gedurende die daaropvolgende dekades gebruik.

Die *Engelse Oorlog* as benaming is hoofsaaklik deur 'n handjievol individue gevestig – eers vanuit Engelstalige oorde en teen die laat-twintigerjare van die twintigste eeu in Afrikaanse publikasies. Benewens die feit dat hierdie benaming net na een party se deelname aan dié Oorlog verwys, skyn dit meer politieke gemotiveerd te wees met gereserveerde kultuursentimente. Die indirekte aandeel van destydse regerings aan hierdie benaming se kortstondige aanhang behoort ook nie buite rekening gelaat te word nie.

In verband met die benaming *Tweede Vryheidsoorlog*, binne die raamwerk van die kriteria vir naamgewing van 'n oorlog soos in afdeling 2.2 aangetoon, is heelwat leemtes op te merk. Van al die name vir dié Oorlog is dit die enigste wat dekades na dié Oorlog ontstaan het. Daarby was die invloed van die destydse regerings sigbaar in die vestiging van 'n benaming wat op die politieke-emosionele behoefte van slegs 'n gedeelte van die Afrikaanstalige blanke groep

gerig was. Trouens, hierdie benaming voldoen nie aan een van die kriteria nie; nog minder is dit onderskeidend genoeg om gebruik te word in geskiedskrywing waarin 'n wêreldgeskiedenis beoog word en daar verwys word na fasette van Suid-Afrika.

Voorbeelde van rolspelers in dié Oorlog

Dan is daar die benaming *Driejarige Oorlog* – 'n benaming wat eers teen 1902, na dié Oorlog, in die volksmond en in skrywerskringe steun verkry het. Hierdie

benaming het, waarskynlik vanweë die neutrale en niksseggende aard daarvan, nie besondere steun onder akademici verwerf nie.

Alhoewel *Anglo-Boereoorlog* as benaming tydens dié Oorlog ontstaan het en waarskynlik nie spontaan deur Jan Alleman gebruik is nie, is daar heelwat publikasies van destyds wat daarop sinspeel. Daarby verteenwoordig dié benaming die vernaamste strydende partye. Die gebruik van hierdie benaming het die spreekwoordelike toets van die tyd deurstaan. Of dit hoofsaaklik toe te skryf was aan Suid-Afrikaanse akademici en ander kundiges se voorkeure/insette is te betwyfel. Indirekte regeringsbetrokkenheid kan nie uitgesluit word nie.

Suid-Afrikaanse Oorlog as benaming voldoen ook aan die kriteria soos gestel in afdeling 2.2. Dit is 'n benaming – en die vroegste skriftelike benaming – wat die tydsees verteenwoordig. Die gebruik daarvan na dié Oorlog was 'n tyd lank minder opvallend in skrywerskringe. Gangbare politieke-ideologiese sentimente kan as 'n vername rede hiervoor beskou word. Dit geld ook vir die “herlewing” daarvan in akademiese kringe teen die tagtigerjare. Of die oorspronklike betekenis daarvan toe hoegenaamd akademiese gewig gedra het, is te betwyfel. Tog blyk dit dat internasionale kenners van dié Oorlog hierdie benaming aanvaarbaar en neutraal vind, aangesien dit verskeie rolspelers insluit en ook die lokaliteit van dié Oorlog bevestig.

In die voer van 'n oorlog is daar altyd heelwat partye wat primêr betrokke is. Ander vul 'n sekondêre en selfs tersiêre posisie. Uit 'n voorstelling (kyk hiernaas) is dit duidelik dat etlike rolspelers aanspraak daarop kan maak dat hulle deel was van dié Oorlog. Trouens, met 'n wysiging hier en daar behoort 'n verwysing na enige oorlog se rolspelers gerieflik in hierdie illustratiewe raamwerk te pas. Dit is histories noodsaaklik om 'n gebeurtenis soos dié Oorlog wetenskaplik vanuit die verskillende rolspelers se ervaring te kan belig. Saam skep hulle 'n variasie beelde wat noodsaaklik is om helderheid oor hierdie historiese gebeurtenis te kry.

Smith (1996:X) stel dat “investigation into the origins of wars leads, sooner rather than later, to the studies of elites and decision makers. Situations of conflict may exist between people, but wars are declared by governments ...” Dieselfde redenasie sou kon geld wanneer daar na 'n oorlog soos dié tussen die Republieke en Brittanje verwys word. Maar dit is byvoorbeeld bekend dat vrywilligers van heinde en ver na Suid-Afrika gekom het om die “Boere” (Republieke) en Brittanje op allerlei wyses gedurende dié Oorlog te ondersteun. Daar was onder meer die Nederlanders (De Jong, 1991:65-75), die Skandinawiërs (De Jong, 1991:74-76; Beuthun, 1997:7), die Jode (Sacks, 1996:35-40), die Russe (Davidson, 1990; Davidson & Filatova, 1995; Davidson, 1997) die Franse (Pelletier, 1988:52-63), die Indiërs (Ramamurthi, 1997:11), die Australiërs (Anon., 1998d:2), die Amerikaners (Fourie, 1998:5), ensameer.

Wanneer dit egter by die naamgewing van 'n gebeurtenis kom, hoef nie noodwendig na alle rolspelers verwys te word nie maar kan 'n algemener benadering (soos uit die semantiese betekenis en historiese voorbeelde blyk) gevolg word.

Uit bronne wat geraadpleeg is, blyk naamgewing heel dikwels 'n verbintenis te wees met meningsvormers, regeringshoofde en toonaangewende skrywers. Bepalend vir hulle sentimente is elk se kultuurassosiasie in sy wydste sin. Naamgewing vir 'n gebeurtenis blyk verder hoofsaaklik tydens of na kort na afloop van 'n gebeurtenis gevestig te word. Of nasate daarby hou, is 'n ander saak. Alle rolspelers word nie noodwendig in ag geneem nie, en bepaalde rolspelers wat byvoorbeeld hoofsaaklik vir die uitbreek van 'n oorlog verantwoordelik was, of prominent meegedoen het, word nie noodwendig in 'n benaming op die voorgrond gestel nie. Lande/ gemeenskappe verskil ook in die wyse van naamgewing van byvoorbeeld 'n oorlog.

Indien die databasis Kovsi-War⁸ (UVS) minstens as 'n rigtingwyser kan dien vir publikasies oor dié Oorlog wat reeds spesifiek onder bepaalde benamings verskyn het, sien die stand van sake statisties só daaruit:

- Die Suid-Afrikaanse Oorlog/The South African War: 197
- De Zuid-Afrikaansche Oorlog: 36
- Die Oorlog in Suid-Afrika/The War in South Africa: 81
- Anglo Boereoorlog/Anglo Boer War: 107
- Boere-oorlog/Boer War: 204
- Oorlog tussen Boer en Brit: 2
- Driejarige Oorlog/Three Years War: 4
- Engelse Oorlog/English War: 5

As die kriteria in afdeling 1 en 2 as breë maatstaf vir die benaming van dié Oorlog geneem sou word, blyk dit dat "Die Oorlog in Suid-Afrika, 1899-1902" of, semanties anders gestel, "*Die Suid-Afrikaanse Oorlog, 1899-1902*" (en veral die Engelse benaming daarvan) as oudste gebruiksvorm deur skrywers/journaliste eerste in die ry van name staan en die plek sowel as die mensebetrokkenheid verteenwoordig. Kort hierna sou die benaming "Die Oorlog/Stryd tussen Boer en Brit, 1899-1902" kon volg of, semanties anders gestel, "*Die Anglo-Boereoorlog, 1899-1902*", wat letterlik die primêre stryd tussen twee sleutelrolspelers (en hul onderdane) verteenwoordig. Word skrywers (en selfs strydery) van oral oor die wêreld in ag geneem, is "*Boereoorlog*" 'n ewe geldige

8 Kovsi-War is 'n databasis waarop bronne voorkom wat spesifiek publikasieverwysings oor dié Oorlog bevat, en is op Internet beskikbaar by <http://www.uovs.ac.za/data/index/angloboer.asp>. Dit word geensins beskou as 'n volledige versameling bronne oor dié Oorlog nie. Tans bevat dié databasis al 6 000 verwysings.

keuse. Dit is 'n naam wat saam met dié Oorlog gegroei het en tans steeds redelik algemeen in gebruik is. Kritici van dié benaming sou kon redeneer dat meer skrywers van buite Suid-Afrika hierdie benaming verkies en dit daarom eensydig en onaanvaarbaar is. Gegewe die vermelde kriteria, sou kwalik ander benaminge as die gemelde drie kon geld. Die meeste is eers twintig tot dertig jaar na dié Oorlog gevestig of het 'n beperkte ondersteuning gehad of het totaal in onbruik verval.

Om een naam uit die gemeldes te kies sou verder gedebatteer kon word. Ter wille van die historiese geldigheid sou ek wou volstaan met die oudste gebruiksvorm. Dat die betekenis daarvan alle groepe kennelik insluit, is 'n "bonus" – gesien vanuit 'n laat-twintigste-eeuse multiperspektiwiese blik op die Suid-Afrikaanse samelewing.

Bibliografie

- Albertyn, C.F. Edms. Bpk. 1976. *Ensiklopedie van die wêreld*. Deel 8, Stellenbosch : Albertyn
- Amery, L. (General Ed.) 1906. *The Times History of the War in South Africa, 1899-1902*. Vol. IV, London : William Clowes.
- Anon. 1988. Defence lines are still intact: the unsung heroes of the Anglo-Boer (Coloured) War. *Prisma*, 3(3):8-9, Apr.
- Anon. 1997. Display marks bloody SA War. *Pretoria News*, 27 October.
- Anon. 1998a. Los die Boere-oorlog se naam uit. *Die Burger*, 10 Februarie.
- Anon. 1998b. Debat oor oorlog se naam is nodig vir versoening. *Die Volksblad*, Februarie 11.
- Anon. 1998c. Herinneringe aan die Tweede Vryheidsoorlog. *Die Patriot*, 20 Februarie.
- Anon. 1998d. Australian soldiers' official Boer War records to be returned. *The Star*, 18 March.
- Anon. 1998e. Monument dalk vir swart slagoffers. *Die Burger*, 7 Maart.
- Appleton, F.M. (Comp.) 1901. *Volunteer service company (1st South Lancashire regiment) in South Africa during the Boer War*. Mackie : Warrington.
- Ashman, P.A.S. 1972. *Anti-War sentiment in Britain during the Boer War*. Saint Louis : Saint Louis University. (Ph D thesis.)
- Auld, J.W. 1970. *The pro-Boer liberals in Britain during the Boer war, 1899-1902*. Stanford : Stanford University. (Ph D thesis.)
- Barthrop, M.J. 1988. *The Anglo Boer wars 1815-1902*. England : Blanford Press.
- Beck, H.H. 1900. *History of South Africa and the Boer-British War: Blood and gold in Africa, the matchless drama of the dark continent from Pharaoh to 'oom Paul'*. Globe Bible Publ. : Philadelphia.
- Bell, A. 1899. Boer-English war. *Anglo American Review*, 2:574.
- Beuthun, H. 1997. Die Skandinawiese korps in die Tweede Vryheidsoorlog. Die korps wat uit Nore, Dene en Swede bestaan het. *Die Afrikaner*, 28 Augustus.
- Biggar, E.B. 1899. *Boer War: its causes and its interest to Canadians*. Toronto : Biggar Samuel.
- Boltman, J.C. 1943. *In how far was the quarrel between Sir Alfred Milner and the Pretoria government on the franchise question the real cause of the South African War of 1899-1902?* Cape Town : UCT (M.A. dissertation.)
- Botha, J.P. 1967. *Die beleg van Mafeking tydens die Anglo-Boereoorlog*. Pretoria : UNISA. (D.Litt -proefskrif)

- Breytenbach, J.H. 1978. *Die geskiedenis van die Tweede Vryheidsoorlog in Suid-Afrika, 1899-1902. Deel I, Die Boere-offensief, Okt.-Nov.1899*. Pretoria : Staatsdrukker
- Briges, B.J. 1982. *New South Wales and the Anglo-Boer War, 1899-1902*. Pretoria : UNISA. (D Litt et Phil. Thesis.)
- Bristowe, A. 1997. New ways of seeing an old war. *Sunday Times*, 12 October
- Broos, E. 1943. *Die noordelike hooflaer in die distrikte Zoutpansberg, Waterberg en Rustenburg vanaf die begin van die Tweede Vryheidsoorlog tot die besetting van Pretoria*. Pretoria : UP. (M.A.-verhandeling.)
- Brown, J.G. 1975. *Verse for you*. Book Three. Southern Africa : Longman.
- Campbell, R.G. 1908. *Neutral rights and obligations in the Boer War*. Michigan : The John Hopkins University. (Ph.D thesis.)
- Changuion, L.J.S. 1999. To name to war. The War 1899-1902. *Historia*, 44(1):101-109, Mei.
- Clare, U.S. 1900. *British-Boer War. An historical and pictorial souvenir*. s.l. : Souvenir Publishing.
- Collins. 1993. *Reference THESAURUS in A-Z form*. Great Britain : Harper Collins
- Cruywagen, C. 1998. Boere-oorlog se naam moet verander, dink ANC. *Rapport*, 8 Februarie.
- Cuthbertson, G.C. 1986. *The nonconformist conscience and the South African War 1899-1902*. Pretoria : UNISA. (D.Litt et Phil thesis.)
- Daily News*. 1939-1945.
- Danes, R. 1901. *Cassell's history of the Boer War, 1899-1901*. Londen : Harmsworth.
- Davenport, T.R.H. 1991. *South Africa. A modern history*. Fourth Edition. Hong Kong : Macmillan.
- Davidson, A. 1990. Só het die Russe oor die Boere gesing. *Die Zuid-Afrikaan*: 8-13, Oktober/November.
- Davidson, A. & Filatova, I. 1995. The Russian Boer General. *Historia*, 40(2): 20-38, Nov.
- Davidson, A. 1997. Russian doctors and nurses in the South African War. *Historia*, 42(1): 49-60, May.
- Davidson, A. & Filatova, I. 1998. Seeking secrets of the War. Russian military observers at the South African War (1899-1902). *Kleio*, XXXX:45-63.
- De Afrikaanse Patriot*. 1899-1900.
- De Jongh, C. 1991. Onverdiende blaam op Skandinawiese oorlogsvrywilligers. *Pretoriana*, 98, April.
- De Jongh, C. 1991. Twee gedenkplate vir gevalle Nederlanders uit Suid-Afrika, 1899-1902, 1940-1945. *Pretoriana*, 99, April.
- De Kersauson, R. 1993. Resensie deur C. de Jong oor De Kersauson se boek, getiteld: *Le dernier commando boer – und volontaire francais dans la guerre anglo-boer*. *Historia*, 38(2): 121, Nov.
- De La Rey [née Greeff], J.E. 1903. *Mijne omswervingen en beproevingen gedurende den oorlog: herinneringen*. Amsterdam : Höveker & Wormser.
- De Natalse Afrikaner*. 1914, 1918, 1941-1942.
- De Wet, C.R. 1902. *Three Years War, October 1899-June 1902*. Westminster : Constable.
- De Wet, C.R. 1959. *Die stryd tussen Boer en Brit*. (In Afrikaans vertaal deur J.J. Human.) Kaapstad : Tafelberg.
- De Wet, C.R. 1903. *De strijd tussen Boer en Brit*. Amsterdam : Höveker & Wormser.
- De Afrikaanse Patriot*. Oktober 1899-Junie 1900.
- Du Toit, Z.B. 1997. Herdenk die Tweede Vryheidsoorlog saám. *Rapport*, 24 Augustus
- Esler, A. 1996. *The human venture. A world history from prehistory to the present*. New Jersey : Prentice Hall.
- Esterhuizen, S.J. 1952. *Die ekonomiese rehabilitasiepogings gedurende en onmiddellik na die Tweede Vryheidsoorlog ter opheffing van die Transvaalse burgers*. Pretoria : UP (M.A.-verhandeling.)

- Farquharson, J. 1997. Neglect mars war memories. *Sunday Times*, 23 February.
- Fergusson, J.H. 1937. *American diplomacy and the Boer War*. Pennsylvania : University of Pennsylvania. (Ph.D. thesis.)
- Fick, M.L. (Samesteller.) 1925. *Stemme uit die vrouekampe*. Potchefstroom : s.a.
- Flynn, J.F.M. 1970. *Rife with possibilities: The Irish Parliamentary Party and the South African War, 1899-1902*. Columbia : Columbia University. (Ph.D. thesis.)
- Fourie, C. 1998. Afrikaner kom soek sy Boere-wortels. *Beeld*, 4 Mei.
- Goulart, N.O. 1982. *Backbencher against war: a rhetorical analysis of the parliamentary speaking of David Lloyd George during the Boer War*. USA : Indiana University. (Ph. D. thesis.)
- Grant, A.J. & Temperley, H. 1976. *Europe in the nineteenth and twentieth centuries, 1789-1950*. London : Longman.
- Great Britain War Office. 1906-1910. *History of the war in South Africa*. (Sir F. Maurice & M.H. Grant as compilers) 4 vol. s.l. : s.n.
- Gronum, M.A. 1972. *Engelse Oorlog, 1899-1902: die gevegsmetodes waarmee die Boer Republiek verower is*. Kaapstad : Tafelberg.
- Hawkins, J.M. 1989. *The Oxford paperback dictionary*. Oxford : Oxford University Press.
- Hobhouse, E. (ed. Van Reenen, R.) 1984. *Boer war letters*. Cape Town : Human & Rousseau.
- Hopkins, J.C. & Halstead, M. 1900. *South Africa and the Boer-British War: Comprising a history of South Africa and its people, including the War of 1899-1900*. Brandtford : Bradley-Garriton.
- Huggett, M. 1998. Britse optrede teen vrouens en kinders tydens die Tweede Vryheidsoorlog. *Die Afrikaner*, 7, Feb. 19.
- Joubert, J-J. 1999. "'Anglo-Boereoorlog' die mees korrekte benaming, sê kenners". *Beeld*, 11 Junie
- Kennis. 1982. *Die verhaal van die mensdom*. (gebaseer op die oorspronklike titel *The Hamlyn Children's History of the World*). Pretoria : Human & Rousseau.
- Kotzé, H.J. & Van Wyk, J.J. 1986. *Politieke konsepte*. Johannesburg : Perskor.
- Krüger, K. 1998. Bloemfonteiners laat boek oor Britse blokhuse die lig sien. *Die Volksblad*, 18 Mei
- Laubscher, H.P. 1995. Jan van Hoepen: 'n meester-fotograaf uit die Boere-oorlog. *Jaarboek/Africana vereniging van Pretoria*, 13.
- Liebenberg, B.J. & Spies, S.B. 1993. *South Africa in the twentieth century*. Pretoria : Van Schaik.
- MacKenzie, N. 1989. Rudyard Kipling and the Boer War. *Jagger Journal*, 10 :
- MacNab, R.M. 1981. *Count de Villebois-Mareuil and the Anglo-Boer War, 1899-1902*. Pretoria : UNISA. (D.Litt et Phil thesis.)
- Maphalala, S.J. 1979. *The participation of Zulus in the Anglo-Boer War: Unizul*. (M.A. dissertation)
- Maphalala, S.J. 1999. *Name of the War 1899-1902*. E-mail contact with Maphalala at smaphala@pan.uzulu.ac.za, 23 April.
- Maurice, F. (et al.) 1906-1910. *History of the War in South Africa*. London : Hurst & Blackett.
- MacKenzie, F.A. 1900. English war correspondents in South Africa. *Harpers Magazine*, 101:209-213.
- Meyer, I.A., 1952. *Ervarings van 'n veldkornet in die Engelse Oorlog, 1899-1902*. Ladybrand : Balharrie.
- Moen, L. 1997. How thousands of blacks died in Boer War camps. *Cape Argus*, 9 January
- Mohlamme, J.S. 1985. *Black people in the boer Republics during and in the aftermath of the South African War of 1899-1902*. USA : The University of Wisconsin-Madison (Ph.D. thesis)

- Mtshali, L. 1998. 'Aanstootlike' plekname gou vervang, maar museumversamelings bly ... *Die Burger*, 11 Februarie.
- Natal Witness, October 1899-May 1902.
- Natal Mercury.
- Nasson, B. 1995. Tot siens to all that? South Africa's Great War, 1899-1902. *South African Historical Journal*, 32:191-205, May.
- Nieuwoudt, S. 1998. Ek probeer alternatiewe waarheid oor oorlog skets. *Beeld*, 14 Mei.
- Odendal F.F. (Hoofred., Schoonees, P.C., Swanepoel, C.J.(reds.) et al. 1988. *HAT Verklarende woordeboek van die Afrikaanse taal*. Johannesburg : Perskor.
- Pakenham, T. 1979. *The Boer War*. London : Weidenfeld & Nicolson.
- Penning, L. 1901. *De oorlog in Zuid-Afrika: de strijd tussen Engeland en de verbonden Boeren-Republieken Transvaal en Oranje-Vrijstaat, in zijn verloop geschetst, II*. Rotterdam : s.n.
- Pelletier, J. 1988. France and the Boer War. *Historia*, 33(1): 19-30 May.
- Pienaar, E.C. 1929. *Digters uit Suid-Afrika*. Kaapstad : Holl.-Afik.
- Porter, A.N. 1980. *The origins of the South African War, Joseph Chamberlain and the diplomacy of Imperialism, 1895-1899*. Manchester : s.n.
- Pretorius, F. 1991. *Kommandolewe tydens die Anglo-Boereoorlog, 1899-1902*. Kaapstad : Human & Rousseau.
- Ramamurthi, T.G. 1997. Onbekende inligting na vore oor Indiërs se rol in Boereoorlog. *Die Burger*, 26 Mei.
- Reitz, D. 1929. *Kommando: 'n Boere-dagboek uit die Engelse oorlog*. Bloemfontein : s.n.
- Rijkens, R., 1989. Resensie deur J. Ploeger van "Brieven uit de Boere-oorlog van Reintje Rijkens arts. *Militaria*, 19(3):60-62.
- Rocher, C.G.C. 1903. *Persoonlike herinneringe aan die Engelse oorlog, 1899-1902*. s.l: s.n.
- Sacks, D.Y. 1996. Three Boere-Jode on commando. *Jewish Affairs*, 51(4), Summer.
- Scholtz, G.D. 1939. *Europa en die Tweede Vryheidsoorlog, 1899-1902*. Johannesburg : Voortrekkerpers.
- Scholtz, L. 1998. Die nalatenskap van Kitchener. *Insig*: Julie.
- Siwundhla, H.T. 1977. *The participation of the non-Europeans in the Anglo-Boer War, 1899-1902*. Claremont : Claremont Graduate School.
- Smith, I.R. 1996. *The origins of the South African War, 1899-1902*. London : Longman.
- Smith, I.R. 1984. Reading history: the Boer war. *History Today*, 34, May.
- Liebenberg, B.J., & Spies, S.B. (eds.) 1993. *South Africa in the 20th century*. Pretoria : Van Schaik.
- Stone, J.C. 1985. *The Boer War and its effects on British military reform*. New York : City University of New York. (Ph.D. thesis.)
- Strauss, S. 1965. *Beriggewing in De Volkstem en The Star gedurende die tydperk 1896 tot 1899 oor gebeurtenisse wat gelei het tot die uitbreek van die Tweede Vryheidsoorlog: 'n Kritiese metodologiese analise*. Pretoria : UP. (M.A.-verhandeling.)
- Strydom, C.J.S. 1937. *Kaapstad en die Tweede Vryheidsoorlog*: Kaapstad : Nasionale Pers.
- Sunday Tribune*. 1939-1945.
- Sweig, M. 1957. *Origins of the Boer War, 1899-1902*. Georgetown : Georgetown University. (Ph.D. thesis.)
- The Cape Argus*. October 1899-May 1902.
- The Standard Diggers News*. January 1900-July 1900.
- The Star*. May-June 1902.
- Troskie, A. 1991. Les Boers (1902): a notable work inspired by the Anglo-Boer War. *South African Journal of Musicology*, 11.
- Van Aswegen, H.J. 1980. *Geskiedenis van Afrika, van die vroegste oorspronge tot afhanklikheid*. Pretoria : Academica.

- Van der Mandere, G.J. *et al.* 1949. *Politieke encyclopedie*. Amsterdam: Uitgeverij Born.
- Van Jaarsveld, F.A. ca. 1974. Resensie oor J. Lehmann se *The First Boer War*. *Historia*, 35(2):137, Nov.
- Van Schoor, M.C.E. 1998. *Benaminge van die oorlog tussen Boer en Brit, 1899-1902*. (Manuskriptaantekeninge voorgehou aan E.S. van Eeden), 31 Mei.
- Verner, J. 1998. The most historically accurate nomenclature for the War. *H-Safrica@H-net.Msu.Edu*, 26 July.
- Versfeld, J. 1998. Magstryd: word die wêreld uit London regeer? *Die Patriot*, 26 Maart.
- Von Bruchhausen, C. 1899. *Military remarks on the first part of the Boer War*. Germany : Grenzboten.
- Warwick, P. (ed.) 1980. *The South African War: The Anglo-Boer War, 1899-1902*. Harlow.
- Warwick, P. 1983. *Black people and the South African War, 1899-1902*. London: Cambridge
- Wessels, A. 1987. Suid-Afrikaanse verhandelinge en proefskrifte oor die geskiedenis van die Anglo-Boereoorlog: 'n Bronnestudie. *INEG-Bronnestudie 1*, RGN.
- Whigham, H.J. 1900. Intermediate stage of the Boer War. *Scribners Magazine*, May.
- White, A. 1899. Consequences of the Boer War. *Harper's Weekly*: 43.
- White, W.W. 1947. *White's political dictionary*. New York : The World Publishing Company.
- Wiese, T. 1997. Ou nuus, nuwe geskiedenis. *Insig*, 28 Februarie.
- Wulfsohn, L. 1989. Resensie deur F. Pretorius oor "Rustenburg at War – the story of Rustenburg and its citizens in the First and Second Anglo-Boer Wars. *Contree*, 26:39, October.